

Nova godina u TRANSILVANIJU

MARIJAN BIRUŠ

Dragi moji, ako razmišljate gdje dočekati novu 2010., pogledajte što se događalo društvu od par purgera lani. Ponoć se odbrojavala ni manje ni više - nego u Transilvaniji, u Rumunjskoj, i to dva puta (naša i njihova, oni su druga vremenska zona)! Akteri su bili Ana, Davor i moja malenkost. Bilo je dosta zgodno. Putovali smo preko Budimpešte, 15-tak sati. Odredište je bio grad Cluj (Cluj-Napoca), ali smo malo šarali i po okolici, u krug od 60-ak kilometara.

Cluj ima 300 000 - 400 000 stanovnika. Ima jako puno Mađara, možda preko 50%,

kao što u Transilvaniji ima oko 2 000 000 ljudi te narodnosti. Transilvanija (koju Mađari zovu Erdelj, a zove se i Sedmogradska) sve je do 1920. pripadala Mađarskoj. Grad Cluj na mađarskom se zove Kolozsvár, a na njemačkom Klausenburg.

U vrijeme starih Rimljana ovdje je bilo naselje ili utvrda Napoca. U srednjem vijeku naseljavali su se Mađari, ali i rudari Sasi iz Njemačke jer je Transilvanija vrlo bogata rudama.

Na svakom stupu rumunjske zastave. Iznenadila nas je kreativnost i *otkačenost* kad smo uočili da su u nacionalnim bojama i klupe po gradu, koševi za smeće te stupići uz nogostupe!

Grad je jako važan za povijest Mađara - među ostalim u njemu je rođen poznati

foto: Marijan Biruš

Sl. 1. Franjevačka crkva s natpisima na mađarskom ukazuje na raskošnu katoličku...

Sl. 2. ... a jedna od kalvinskih na bogatu protestantsku baštinu Transilvanije

ugarsko-hrvatski kralj iz 15. st. Matija Korvin čiji spomenik dominira središnjim trgom. Obilježena mu je i rodna kuća.

Grad izgleda izvrsno, nimalo zaostalo - srednjoeuropski stil gradnje. Dio grada s takvim starim i lijepim zgradama je dosta velik. Ima mnogo crkava, a geografi bi ovako objasnili njihovu prisutnost i razmjestaj: rimokatolička katedrala (gotika iz 14. st.) smještena je na glavnom trgu, u njegovoj sredini. Građena je u vrijeme kad su gotovo svi stanovnici bili katolici, kao tada jedina bogomolja u gradu. Reforme u Zapadnoj Crkvi i ovdje dobivaju pristaše - kako luteranske, tako i kalvinske baštine. Evangelička luteranska crkva s natpisima na njemačkom jeziku (vjernici su većinom Nijemci - Sasi) izgrađena je na uglu glavnog trga, a odmah

do nje je kalvinistička crkva s natpisima na mađarskom. Kad god smo prolazili, bile su zaključane, pa ih nažalost nismo vidjeli iznutra. Saborna pravoslavna crkva, vrlo lijepa, izgrađena je tek 1930-ih u kombinaciji rumunjskog i bizantskog stila, kad je Transilvanija pripala Rumunjskoj zbog čega se u Cluj i cijelu pokrajinu doseljava mnogo Rumunja, pravoslavaca. Stoga je ona izvan najužeg centra, ali na sredini velikog i lijepo ukrašenog trga. Kako je koja zajednica dobivala vjernike, tako si je gradila crkvu, a najatraktivnija mjesta zauzimana su kronološkim slijedom. Grkokatoličku crkvu nismo uspjeli vidjeti, ali sinagogu jesmo. Tako u gradu ima jako puno crkava, vrlo bogato i lijepo ukrašenih, sve jedna raskošnija od druge - pravi srednjoeuropski ugođaj. Postoji čak i nešto

Sl. 3. Tu je i jedna od pravoslavnih. U Transilvaniji je bogat i pravoslavni monaški duh

Sl. 4. Sinagoga je također u središtu grada

što nas je zapanjilo: semafor za pješake koji ima prikazan sat koji odbrojava sekunde koliko će još trajati zeleno ili crveno!

Postoji i vrlo lijep botanički vrt, kojega na žalost nismo vidjeli, a ni muzeje koji su većinom bili zatvoreni(!). Cluj je pun fakulteta i raznih škola. Kulturno je središte transilvanijskih (erdeljskih) Mađara.

U hotelu smo pitali je li ovih dana praznik - zbog zastava. "Bio je 1.12." "Pa zašto su vam zastave ostale?" "Pa tako". Nešto smo naslutili - vjerojatno je u pitanju balkanski sindrom. I bio je.

Pitanje nam nije dalo mira pa smo pitali čovjeka koji je bio jedan od organizatora putovanja - Rumunj, plesač u Baletu zagrebačkog HNK-a, što je to sa zastavama. Veli,

Sl. 5. Suvremene interpolacije-zgrada Banke Transilvanije

gradonačelnik vam je jako domoljuban.

U međuvremenu smo se našli u gradiću Turdi (Turda), 30-ak kilometara južno od Cluja. Tamo nas je za prvog mraka u svom restoranu ugostio sam Drakula. Ostalo je legenda...

(Kažu da se vampiri ne vide na slici, kao ni u ogledalu. Ovdje smo još svi na broju.)

Rumunjski jezik je nastao od latinskog (za grad, recimo, kažu municipul!). Ali imaju i oko 20% slavizama! Kažu „rob“, „sluga“, „zabava“, „molitva“, „dragi“... Sve do 1860. pisali su ćirilicom, koja se dosad nije održala čak ni u crkvenoj upotrebi. Rumunjska pravoslavna crkva prihvatila je i gregorijanski kalendar tako da Božić, recimo, slave istog dana kad i katolici.

Da li zbog druženja s Drakulom ili nečega drugog, tek, palo nam je na pamet da malo upoznamo i okolicu Cluja (osim Turde). Dok smo se raspitivali za red vožnje vlakova, jedan starac s rumunjskom kapom (sveprisutnom kapom), je stajao iza nas u redu kojeg smo stvorili dok smo se pola sata sporazumijevali sa ženom na informacijama (zbog čega se apsolutno nitko nije bunio, a žena nam je u bilježnicu pisala sve što nam je trebalo). Kad je čuo da smo stranci, vuče mene za rukav. „Kaj 'e?“ „God bless you.“ Više nije znao reći na engleskom, ali govorio je osmijeh.

Stigli smo u grad Dej, 60 km sjeverno od Cluja, ima 15-ak tisuća ljudi. Naša prisutnost

odmah je izazvala zanimanje lokalaca koji, kad su vidjeli da se slikamo, nisu mogli suzdržati želju da se ne slikaju i oni s nama!

U Deju također ima svih vrsta bogomolja, među ostalima i sinagoga. Na središnjem trgu glavno je zdanje lijepa kalvinistička crkva.

Idemo dalje gradom, koji je gotovo pust oko dva sata popodne na samu Novu godinu. Ušli smo u jednu pravoslavnu crkvu. Super izgleda. U njoj nikog osim žene - sakristanka, zvonarica. Mi se motamo po crkvi, a ona će nama, „Ote sim!“ (žena ne govori ništa osim rumunjskog!). Otvorila nam prostor iza ikonostasa. „Pogledajte si.“ veli. Onda nam donese blagoslovljeni kruh od kojega se na kraju liturgije dijeli nafora. Ja hoću odlomiti komadić, a ona znakovima govori „Ne, ne, uzmi cijeli.“! Kasnije, dok smo prebiralali ikonice, spomenuta žena izvađa jedan bunt pa rukama i nogama veli „Ove su za vas.“. Svatko si uzme jednu. „Hvala, hvala.“ „Ne, ne, sve si uzmite.“! „Hvala, i pozdravite protu!“

I tako smo prošli u crkvi u Deju.

Na stanici u gradu upoznali smo jednu mladu odvjetnicu. Vrlo je lako stupiti u razgovor s ljudima. Kao da to jedva čekaju. Veli da zarađuje 100 €. Nikad nije bila izvan Rumunjske. Živi s roditeljima.

Društvo zarađuje najviše toliko. Cijene su otprilike upola manje nego u Hrvatskoj. Ali cijena benzina je slična onoj kod nas. Ipak je dojam da se puno ljudi vozi. Prevladavaju rumunjski auti „Dacia“ (to su nazvali po Dačanima koje su Rimljani osvojili i romanizirali). Očekivali smo drugačiji vozni park, ali jedva smo našli ponekog trabanta da ga pokažemo Ani.

foto: Marijan Biruš

Sl. 6. Cluj - glavni trg

Cluj izgleda stvarno srednjoeuropski, a „srednjoeuropština” je neosporni dio njegove prošlosti. Ali ni sadašnje stvari puno ne zaostaju - otvorilo se dosta dućana zapadnog izgleda (blještavilo, uređeni). Na rubu grada, „Metro”, a u centru nekoliko trgovačkih centara tipa i veličine „Importanne galerije”. Tu je i robna kuća koja izgledom nimalo ne zaostaje za nekom u Njemačkoj i sl. Ispod pokretnih stepenica čitamo „Rade Končar”.

No, pustimo sad Radu, idemo u Gherlu!

U Deju nismo imali baš pregršt sadržaja pa ni najveći kreativac nije mogao smisliti način kako provesti još nekoliko sati ondje. Tako raspoloženi odlučili smo upoznati još jedan grad na pruži Cluj-Dej. To je bila Gherla (zanimljiv je način na koji smo pitali

željezničare da li vlak na koji ulazimo, stoji u Gherli, mjestu između Deja i Cluja - treba uračunati da tada još nismo znali kako se naše odredište zove, znali smo samo da na trasi postoji još jedan gradić između ovih stanica, a oni ni riječi engleskog)...

Siđemo u toj Gherli. U mjestu se grade dvije pravoslavne crkve (kao i jedna u Deju). Na središnjem trgu je rimokatolička, vrlo velika i lijepa. Postoje još tri pravoslavne, od kojih jedna manastirska i nekoliko protestantskih. Gherla je nesto veća od Deja - 20 000 duša.

Odmah na stanici sretnemo čovjeka kojeg zamolimo da nas slika. Poželio nam je sve najbolje uz višestruki rukoljub našoj Ani.

Hodamo gradom tražeći restoran, ali i neki tipični socijalistički pejzaž da nam bude

foto: Marijan Biruš

Sl. 7. Rumunjsko selo između Cluja i Deja

scenografija za slikanje na temu „I tu smo bili!“.

Spontano nam se na slikama pridružuju i starci i djeca... Kolika god su oni nama atrakcija (s kapama i slično), tolika smo i mi njima. Turisti ovdje nisu tako česti gosti. Je li u pitanju nova grana turizma - turizam na realsocijalističkim pejzažima?!

Upoznajemo dvije cure pitajući ih za restoran. U smjeru je u kojem idu i one. Pričamo o životu u Rumunjskoj, znaju engleski. Jedna studira teologiju, druga povijest. Pitamo ih u kojim su sve zemljama bile. „Are you kidding?!“ Pitamo jesu li čule za Hrvatsku. Jesu. „Imali ste rat.“ veli. „Točno.“ I tako se razveo razgovor nadasve ugodni. Nešto kasnije jedna pita „A zašto su ratovali Srbi i Hrvati?“ (...)

Restoran je u onom smjeru, ako je koji otvoren, ali najvjerojatnije nije. Ali su zato svi internet kafići otvoreni. One ne vole zalaziti u njih jer je zadimljeno.

„A kamo vi idete?“ „U crkvu..“ „A kad vam počinje večernja?“ (i oni tako kažu) „U četiri.“ „Pa onda kasnite, sad je 16:10!“ „Da.“ konstatiraju one bez imalo uzrujanja, požurivanja, želje da se otarase čudnih turista i njihove priče. Ničim nisu pokazale da im se žuri (zbog našeg zadržavanja, *nota bene*), nego su se uljudno družile koliko god je trebalo. *Gerle* iz Gherle, svaka čast!

Opet je padao mrak. Rumunjska pripada istočnoeuropskoj vremenskoj zoni - tamo je sat više. Mrak je padao, češnjaka je ponestajalo... 'Ko je ostao, pričat će...

Posljednje večeri šetali smo malo po Cluju (djelomično povampireni). Nismo mogli vjerovati koliko toga još nismo vidjeli - zato smo otišli još jednom, sutra po danu, makar i neposredno prije puta.

I na kraju, što reći, nego - jedno super putovanje, jedan super, super doživljaj, jedno upoznavanje sa zemljom u kojoj goveda još uvijek vuku kola po polju, ali koja ima veliki gospodarski potencijal. U kojoj sunce izlazi ranije, ali ranije i zalazi, u kojoj se smijeh vampira miješa s osmjesima djece i ljudi velikog srca. Osim pomalo tužne sadašnjosti, Transilvanija ima vrlo bogatu prošlost, vrlo lijepu prirodu i - obećavajuću budućnost. Rumunjska ima potencijal veći od Hrvatske (nafta, plin, zlato, veličina), a ne zaboravimo da su u članstvu EU od 01. 01. 2007. Ali oni koji su putovali po svijetu, kažu da što je zemlja gospodarski siromašnija, to su ljudi bolji.